

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Гонтар Д.А.

*вчитель історії та правознавства, громадянської освіти,
Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 90*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА І ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ З ОПОРОЮ НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ ПІД ЧАС РОБОТИ ІЗ ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПОСТАНОВКИ ПИТАНЬ ПРОБЛЕМНОГО ХАРАКТЕРУ

Сьогодні українська школа переживає складні та відповідальні часи. В країні йде становлення нової системи освіти, орієнтованої, зокрема, на входження у світовий та європейський освітній простір. Цей реформаційний процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці, освітній парадигмі в цілому, нагальною потребою стає перехід до іншого змісту, інших підходів, іншого педагогічного менталітету [4, с. 26].

Сучасному суспільству потрібна інформована та компетентна особистість, яка спроможна приймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки. За умов політичної та економічної нестабільності, дефіциту духовності виключно важливою стає стабілізуюча роль школи як гаранта громадянського миру. Державна система освіти, що відповідає за соціалізацію особистості, є важливим інститутом, який спроможний еволюційним шляхом забезпечити зміну ментальності, створити умови для виховання людини громадянського суспільства. Саме тому одним з головних освітньо-виховних завдань шкільної суспільствознавчої освіти є формування громадянськості як комплексу відповідних якостей та життєвих компетентностей особистості [4, с. 28].

Однією з таких компетентностей є вміння критично мислити. Головний сенс критичного мислення простий – вміння керувати власним розумом. Його значення також просто і очевидно – вміючи керувати

розумом, ми можемо керувати своїм життям, усвідомлювати все, що з нами відбувається, шукати і знаходити найкращі шляхи, рости і розвиватися [5, с. 8].

Людина з розвиненим критичним мисленням не лише сприймає світ як різноманітний, а й цінує таку різноманітність, ставиться до неї як до ресурсу і можливості для власного розвитку і самореалізації. Прагнучи обґрунтування власної позиції і знаходження достовірної інформації, така людина вимагає обґрунтованих суджень і фактів від інших людей і джерел інформації. Вона не лише виробляє у себе імунітет до впливів і маніпуляцій, а й сама не маніпулює іншими [5, с. 9].

Розвивати критичне мислення можна лише шляхом розв'язування проблемних задач з історії. Саме така діяльність дозволить учням краще усвідомлювати минуле і сучасне. Навички критичного мислення допоможуть учням стати відповідальними громадянами і свідомо обирати свою долю та впливати на неї. Саме проблемні справи з історії навчать свідомо і правильно обирати шляхи розвитку не лише власної долі, а й долі своєї країни та суспільства [6, с. 31].

Методика розвитку критичного мислення заснована на творчому співробітництві учня і вчителя, на розвитку в учнів аналітичного підходу до будь-якого матеріалу. Вона розрахована не на запам'ятовування матеріалу, а на постановку проблеми і пошук її розв'язку [6, с. 35].

Основним результатом навчання має стати вміння учнів думати критично. А для цього вони повинні засвоїти чотири основних принципи, що характеризують цей процес, а також уміти їх застосовувати на практиці. Кожний з цих принципів можна розглядати як розумову навичку: виявлення і заперечення припущень; перевірка фактичної точності та логічної послідовності; розгляд контексту; вивчення альтернатив [6, с. 21].

Спробуємо проілюструвати методику розвитку критичного мислення учнів на уроках історії, правознавства та громадянської освіти з опорою на інтеграційні зв'язки шляхом роботи над аналізом змісту різноманітних джерел інформації та постановки питань проблемного характеру під час вивчення теми «Громадянське суспільство та правова держава. Роль громадян у становленні і функціонуванні громадянського суспільства».

Джерело № 1. *Уривок із п'єси Фрідріха Дюрренматта «Гостина старої дами», монолог Учителя:* «Воля стає під загрозу, коли ми забуваємо про любов до ближнього, не виконуємо заповіді боронити німеччин, коли не шануємо подружжя, коли обдурюємо суд, а молоду матір штовхаємо в біду. (*Обурені вигуки*). В ім'я Господа нам треба поважно, якнайповажніше ставитись до своїх ідеалів. (*Гучні оплески*). Багатство має тільки тоді цінність, коли воно ґрунтується на милосерді, а милосердя достойний тільки той, хто прагне милосердя. Чи не відчуваєте ви той голод, гюлленці, той голод духу, а не тільки звичайний голод тіла?» [1, с. 555].

Довідка: П'єса була написана у 1956 р.; вона є своєрідним підсумком спостережень письменника над суспільною психологією. Гротеск, фантастика, парадокси лише підкреслюють буденність зла, зиску, безчестя, на які легко піддається людина. Правда в п'єсі жорстока й нещадна, однак лише таким може бути дієве попередження людству, що забуває про справедливість [1, с. 517].

Джерело № 2. *Про культуру громадянства в умовах тоталітаризму:* «Культура тоталітаризму, наприклад, є добровільною відмовою від демократії. Тоталітарні політичні порядки виникають там, де поділяють світ, людей на «наших» і «ворогів», нетерпимо ставляться до незалежної думки і некритично до власної, відмовляються від діалогу з інакодумцями, виявляють агресивність у всьому, що стосується власних симпатій та антипатій; де домінує потреба або панувати, або підкорятися. Тому надзвичайно важкими, а інколи марними є спроби встановити демократичний лад у суспільстві, культура громадянства в якому далека від демократичної. Там, де людність байдужа до цінностей і норм демократії, не володіє навичками користування власними правами і свободами, боротьби за них, формується пристосовництво до атмосфери вседозволеності, породжуваної тоталітаристським зневажанням людських прав» [3, с. 144].

Джерело № 3. *Про громадську думку як соціальний феномен:* «Ставлення до подій, процесів, явищ соціального буття може бути індивідуальним і колективним, втіленим у свідомості різних соціальних груп (класових, професійних, демографічних, етнічних), тобто вираженим у формі громадської думки [7, с. 324]. Як соціальний

феномен громадська думка має такі сутнісні характеристики: вона є не арифметичною сумою думок окремих індивідів щодо певного питання, а інтегрованим утворенням, яке має історичні, часові, територіальні особливості, складну структуру і виконує певні функції; формується внаслідок висловлювання групи людей, яка є не механічним утворенням, а характеризується певною спільністю інтересів, цілісністю; постає лише щодо актуальних для соціальної спільноти чи суспільства проблем, ситуацій; її характеризують інтенсивність поширення, стабільність, вагомість, компетентність, соціальна спрямованість; може виражатися як у вербальних судженнях, так і в реальній поведінці; функціонує на двох взаємопов'язаних рівнях: зовнішньому (ставлення людей до суспільно значущих проблем, яке виявляється в оцінках, судженнях, реальних діях) і внутрішньому (регулювання мислення і поведінки людей з метою узгодження їх з інтересами спільноти); є специфічною спонукальною силою, що регулює поведінку і практичну діяльність людей; часто носить конфліктний характер» [7, с. 325–326].

Джерело № 4. Україна і світ. на що впливає освіта. Підвищення освітнього рівня населення загалом й економічно активного зокрема, як свідчить світовий досвід, сприяє притоку іноземних інвестицій. Саме здатність опановувати нові знання, висока кваліфікація, ініціативність, творче мислення дедалі частіше є основною конкурентною перевагою працівників у сучасних умовах. Нині в Україні серед зайнятого населення вищу освіту мають 26%, тим часом у країнах так званого золотого мільярда – від 40 до 60% [2, с. 182].

Запитання до джерел: Який рівень культури громадянства існує в сучасній Україні і як він впливає на суспільно-політичні процеси? Чи можете ви навести приклади та аргументи з приводу того, що подібний рівень культури громадянства сформувався в Україні історично?

Розвиток критичного мислення – це розвиток вміння усвідомлювати ті та інші впливи, долати або враховувати обмеження. Критично мисляча людина приймаючи важливі рішення ставить собі запитання: чому я приймаю саме таке рішення? Що саме на мене вплинуло? Які є інші варіанти? Ми можемо обговорювати з дітьми їхні рішення, ставлячи такі запитання їм і поступово навчаючи їх ставити ці запитання самим собі.

Так ми допомагаємо формуванню усвідомленості та ширшого мислення, що робить людину більш глибокою та незалежною [5, с. 9].

Список використаних джерел:

1. Зарубіжна література. 11 клас: [Посібник-хрестоматія] / Упорядники: Безкоровайний Г.Є., Щавурський Б.Б. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 832 с.
2. Пестушко В.Ю., Уварова Г.Ш. Географія: [Підручник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / В.Ю. Пестушко, Г.Ш. Уварова. – К.: Генеза, 2011. – 288 с.
3. Політологія: [Підручник] / За ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 568 с.
4. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі: [Навч. посібник] / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К.: Генеза, 2009. – 328 с.
5. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: [Методичний посібник для вчителів] / Автори-укладачі: О.І. Пометун, І.М. Сущенко. – К., 2018. – 96 с.
6. Терно С.О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії / С.О. Терно. – 2012. – 93 с.
7. Соціологія: [Підручник] / За ред. В.Г. Городяненка. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 544 с.

Zhuk Kh.-M.R.

Lecturer,

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

GENERAL OVERVIEW OF THE INTEGRATED-SKILL APPROACH

The integrated-skill approach has been gaining popularity in recent decades. It is considered to be more efficient than approaches in which every skill is taught separately.

The integrated-skill approach adheres to the idea that integrating the four skills can make language learning easy. Language learners develop their skills in an integrated manner and within a natural language framework.

The integrated-skill approach is based on the concept that in actual language use one skill is rarely used in isolation [5].